

Medinflytande i fritidsgården

Lars-Göran Hultqvist

Denna artikel utgår från antagandena att medinflytande har ett egenvärde och att medinflytande i fritidsgården också har ett pedagogiskt värde — som träning till medinflytande på andra områden.

Mot den bakgrunden redovisas några resultat av en undersökning om medinflytandets former och innehåll vid föreningsgårdarna i Örebro. I anslutning därtill diskuteras förutsättningar att utveckla medinflytandet.

Författaren har varit fritidsledare och är numera anställd på arbetsförmedling. Föreningsgårdarna har han studerat inom ramen för studier i sociologi vid universitetsfilialen i Örebro.

Från värmestuga till kulturell miljö

Dagens samhälle består av många sociala miljöer inom vilka vi rör oss på vitt skilda villkor och med skiftande framgång. Vårt medlemskap i dessa sociala enheter är en förutsättning för att vi ska fungera som sociala varelser. Under det senaste seklet har vi kunnat märka en allt mer långtgående specialisering av dessa funktioner. På arbetsplatsen t. ex. skapar vi de ekonomiska förutsättningarna för vår existens. I andra sammanhang antas vi söka oss till olika sociala grupperingar för att tillfredsställa andra behov, exempelvis rekreation och umgänge.

Vad som är gemensamt för allt detta, var vi än befinner oss, är att vi vill ha en viss grad av medinflytande. Vi vill kunna påverka vår egen situation. Medinflytandet har på allvar blivit en livs-

kvalitet och en förutsättning för andra värden som vi skattar högt, t. ex. jämlikhet.

Fritidsgården är en rekreations- och förströelse-miljö som utgör ett mycket talande exempel på utveckling mot ökad specialisering. Under 50- och 60-talen var fritidsgårdarna ofta en lokal för ungdomarna att hålla till i så att det var lugnt på gator och torg. Det blev i många stycken fritidsverksamhet som drevs isolerad från det övriga samhället. Nu börjar emellertid utvecklingen gå i en annan riktning. Diskussionen handlar numera om innehållet i verksamheten och möjligheterna för deltagarna att vara med och påverka sin egen miljö.

I det stora perspektivet är medinflytandet en politisk/ideologisk fråga. För en människosyn där människan ses som en aktiv, skapande varelse och där jämlikhet ingår som ett väsentligt element blir kravet på medinflytande den viktigaste praktiska konsekvensen. På det socialpsykologiska planet handlar det också om pedagogiska effekter. Medinflytandet har förutom sitt egenvärde ett värde som träning i demokrati. Ungdomarna får lära sig ta ställning till frågor som ligger dem nära och på så sätt skapas större möjligheter för dem att gå vidare till mera generella problemställningar.

Senare i artikeln presenteras data från en enkät i Örebro, vilken genomfördes hösten 1972, kompletterad med erfarenheter av gårdsarbete i Norrköping. Utifrån denna plattform ställs några, i

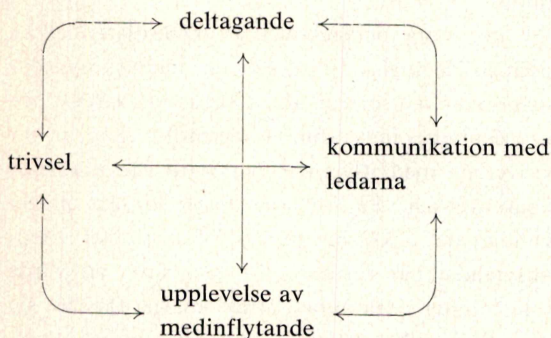
Medinflytandet har på allvar blivit en livskvalitet och en förutsättning för andra värden som vi skattar högst, t. ex. jämlikhet.

Ungdomarna får lära sig ta ställning till frågor som ligger dem nära och på så sätt skapas större möjligheter för dem att gå vidare till mera generella problemställningar.

mitt tycke, centrala frågor kring medinflytandet på våra fritidsgårdar. Först och främst bör vi titta på om ungdomarna har något medinflytande som gårdarna fungerar idag. Därefter görs ett försök att belysa hur ungdomarnas situation påverkas av hem, skola och arbetsliv. Den konkreta vardagen, eller för att använda Gustav Jonssons uttryck, "den slitsamma närkampen" kommenteras också.

Vari "består" medinflytandet?

Örebroundersökningen utgår ifrån att begreppet medinflytande består av två olika delar. Dels en objektiv del som innefattar de formella organen för medinflytande dvs gårdsråd, storforum etc. I andra hand bygger undersökningen på en subjektiv del. Uppgifter om den subjektiva dimensionen erhöles genom att söka mäta följande variabler:

Alla dessa variabler antas ha betydelse för medinflytandet i mera djupgående mening. I den definitionen ingår också antagandet att komponenterna står i ett inbördes beroende till varandra. Syftet med denna modell är dock främst att få till stånd en arbetsordning när det gäller att redovisa enkätsvaren. Någon analys av de inbördes relationerna eller de olika variabelernas relevans har därför inte gjorts. Icke desto mindre bör alla variabelers plats i definitionen vara väl motiverad. Detta gäller också variabeln trivsel, vilken kanske ligger

längst ifrån det man vanligtvis tänker på i sådana här sammanhang. Det är ju fullt möjligt att en pojke eller flicka kan trivas mycket bra på en gård utan att för den skull ha något inflytande på verksamheten. Trots detta bör det vara motiverat med att ge medinflytandet ett litet inslag av trivsel.

Resultat från enkäten i Örebro

God trivsel

Resultatet från undersökningen visar att man i Örebro har lyckats med att skapa allmän känsla av trivsel och goda relationer till ledarna. Drygt 80 % av de 205 ungdomarna uppger att de trivs ganska eller mycket bra på gårdarna.

Positiva relationer mellan ungdomarna och ledarna

De allra flesta ungdomarna har också positiva erfarenheter av ledarna. Närmare 87 % av pojkarna och flickorna anser sig kunna diskutera det mesta med sina ledare.

Likasa om de vill ha något utträttat så är det endast ledarna som de vänder sig till. Gårdsråd eller andra kanaler för medinflytande existerar knappast som en reell kommunikationsväg för ungdomarna.

Skillnad mellan allmänt tyckande och egen vilja att påverka

Upplevelsen att kunna påverka aktiviteterna ger inte lika positiva resultat som de tidigare nämnda. Ca 68 % av besökarna anser att de inte kan påverka verksamheten i sin helhet.

Som i de flesta fall blir resultaten annorlunda när en allmän fråga görs mera konkret. När ungdomarna tillfrågas om möjligheterna till att vara med och påverka programmets utformning i den utsträckning de vill, då är det endast 44 % som inte tycker att den möjligheten ges.

Det är ju fullt möjligt att en pojke eller flicka kan trivas mycket bra på en gård utan att för den skull ha något inflytande på verksamheten.

Omkring 60 % av ungdomarna har aldrig framfört något förslag till ledarna under det senaste året.

Det aktiva medinflytandet är det dåligt med

Vid försöken att mäta någon form av faktiskt handlande blir resultaten inte så bra för gårdarna i Örebro. Omkring 60 % av ungdomarna har aldrig framfört något förslag till ledarna under det senaste året. Ett resultat som visar att deltagandet är den sämst tillfredsställda dimensionen av de som ingår i begreppet medinflytande.

Varför trivsel men inte deltagande?

Den allmänna känslan av trivsel och kommunikationen med ledarna har enligt enkäten lösts på ett tillfredsställande sätt. Egna iakttagelser från gårdsarbete i Norrköping tyder på att situationen är densamma på andra håll i landet. När ungdomarna tillfrågas om de får vara med och bestämma på gården, börjar det brännas. Går man vidare och tittar på hur många som kommit med något förslag gällande verksamheten blir det ännu sämre. Tendensen liknar situationen ute i samhället i övrigt. Inte utan anledning brukar ju också fritidsgårdarna sägas vara en spegelbild av samhället vi lever i.

Ansträngningarna har koncentrerats till uppbyggnad av den materiella standarden. Likaså har det skapats goda "trivselrelationer" mellan ledare och ledda. Frågan som bör ställas är: Har man lyckats skapa denna situation på grund av att man stryker de kommersiella krafterna medhårs? Kommersiellismens företrädare skulle här säga: ungdomarna får vad de vill ha och de ser ut att trivas!

Jo förvisso, men vem är det som talar om vad de vill ha? De flesta deltar ju inte aktivt i beslutsfattandet. Det stora flertalet är passiva konsumenter.

Kommersiellismens företrädare skulle här säga: ungdomarna får vad de vill ha och de ser ut att trivas!

I stället för välanpassade och passiva ungdomar skulle det ha funnits fler kritiska men aktiva pojkar och flickor.

Det kan ifrågasättas om det inte hade varit bättre om ungdomarna hade trivts dåligt och att relationerna till ledarna varit mindre goda bara man hade varit mer aktiva i beslutsprocessen. Det är således fel variabler i schemat ovan som har de positivaste värdena. I stället för välanpassade och passiva ungdomar skulle det ha funnits fler kritiska men aktiva pojkar och flickor.

Visserligen råder det inte något motsatsförhållande mellan trivsel å ena sidan och aktivt deltagande i beslutsfattandet å den andra. Men om trivseln är uttryck för en passiv, okritisk, anpassning är detta otillfredsställande utifrån antagandena om medinflytandets värde.

Mot den bakgrunden måste viktiga frågor om fritidsverksamhetens inriktning och innehåll ställas. Visar inte dessa resultat att det är dags att gå vidare och börja ge verksamheten ett annat innehåll? Ett innehåll som gör att ungdomarna blir rustade att vara med och skapa sin egen miljö. Det bör ligga i allas intresse att motarbeta kommersiellismens passiviserande effekter.

Vad för sorts ungdomar vill vi ha?

Vad kan man då göra för att öka medinflytandet och därmed uppnå en bättre fritidsmiljö?

Vi har redan talat om att bättre kvalitet på verksamheten skulle göra ungdomarna mera rustade att värdesätta, utnyttja och ställa krav på medinflytande. Och eftersom vi också sagt att målet är en bättre fritidsmiljö med hjälp av medinflytande så blir slutsatsen att det råder ett ömsesidigt beroende mellan medinflytande och god verksamhet. I själva begreppet god verksamhet ingår möjligheter till medinflytande.

Någon kanske opponerar sig här och säger att ungdomarna vill ha diskotek och västern-filmer för hela slanten, dvs kommersiellt skräp. Besöksfrekvensen i olika aktiviteter ses som ställningstaganden från ungdomarna.

=====

Dagens ungdomsgeneration har knappast något alternativ till den konsumtionskultur som är härskande och bygger på att den stora massan är passiv.

=====

De som tar fasta på sådana argument och accepterar dem utan eftertanke gör det väldigt enkelt för sig.

För det första är ungdomarna präglade efter ett mönster vars grundläggande värderingar kan ifrågasättas. Dagens ungdomsgeneration har knappast något alternativ till den konsumtionskultur som är härskande och bygger på att den stora massan är passiv.

För det andra gör man sig skyldig till underskattning av ungdomarnas förmåga om man tror att de inte innerst inne uppskattar lite mera av självförverkligande än som bjuds idag. Sist men inte minst är det här en värderingsfråga som gäller hela samhället. Vilka värden skall vi sträva efter att uppnå? Vill vi ha passiva och osäkra ungdomar eller vill vi att de skall vara aktiva och fungera på jämställd fot med andra grupper i samhället?

Kan vi skapa medinflytande på gårdarna?

Här måste en mycket motiverad fråga ställas: Är det överhuvudtaget möjligt att utveckla medinflytande inom fritidsgårdarna? Ingen människa kan ju undgå att röra sig mellan flera olika miljöer under sin uppväxt. För många ungdomar utgör åtminstone hemmet, skolan och fritidsgården/föreningen den sociala basen i tillvaron. Självfallet måste det påverka ungdomarnas socialiseringsprocess.

Vilken social miljö som präglar ungdomarna mest ligger inte inom ramen för denna artikel att diskutera — om det nu är möjligt att avgöra den frågan. Arbetslivet, dvs det sätt på vilket vi producerar varor och tjänster anses dock vara en slags övergripande orsaksvariabel. Ett citat av Margaret Mead belyser denna ståndpunkt: "Fritiden är meningslös utan arbete, ty fritiden har förtjänats genom arbete".

Hur det nu än är med de olika miljöernas betydelse så torde det vara bortom alla tvivel att de som kommer till gården redan har djupt rotade värderingar och attityder med sig. Frågan är om vi ska förstärka dem eller försöka förändra dem inom ramen för fritidsgårdens verksamhet?

Bättre med föreningar som huvudman?

Det är inte att undra på om fritidsledare blir betänksamma när ett större perspektiv anläggs problemen. Det så vanliga kompromissandet med den kommersiella ungdoms- och fritidskulturen är ett uttryck för denna svårighet. En befogad fråga är här: Hur skall man på fritidsgårdarna kunna motstå kommersialismen när det betecknas som ett radikalt grepp om föreningslivet får ta över gårdsverksamheten? Är problemet med kommersialiseringen av folkrörelserna löst? Hur förklarar man i så fall bingoaktiviteterna och jättelotterierna där man lockar med fantastiska "konsumtionslycköpplevelser"?

Det krävs mer än organisatoriska förändringar och ekonomiskt stöd för att förändra situationen nämnvärt. Föreningar som huvudman för gårdarna är ingen trollformel. Den typen av verksamhet finns redan. Lokaler med aktiviteter i föreningsregi och med kommunalt avlönade ledare förekommer på många håll i landet. I Örebro t. ex. finns flera s. k. klubbhem med denna funktion. Ett utmärkt komplement till de kommunala gårdarna, men ingen ersättare.

Behöver kommunal verksamhet just på det här området vara profillös och passiviserande? Enligt ett socialdemokratiskt utkast till framtida ungdomspolitik presenteras denna slutsats som näst intill en "fritidspolitisk" lag. I skriften "Socialdemokratin och den unga generationen" heter det: "De kommunala satsningarna på ungdomsgårdar

=====

Det krävs mer än organisatoriska förändringar och ekonomiskt stöd för att förändra situationen nämnvärt. Föreningar som huvudman för gårdarna är ingen trollformel.

=====

Behöver kommunal verksamhet just på det här området vara proffilös och passiviserande?

är i grunden uttryck för ett liberalt synsätt på fritidsverksamhet".

Det låter sig naturligtvis sägas. Men om det har varit så behöver det väl inte förbli så i framtiden. Dessutom är fritidsverksamhet i föreningsregi knappast någon garanti för en idémässig profil på verksamheten.

Det finns ännu ett par aspekter på föreningsarnas verksamhet som ytterst har med medinflytandet att göra och som inte har klarlagts på ett tillfredsställande sätt av de som förespråkar föreningsdrivna gårdar.

För det första är risken stor att föreningsarna mister den profil de har när de integreras med den kommunala myndigheten. De blir en del av systemet och identifierar sig med detta. När den kommunala fritidsorganisationen utsätts för kritik finns risk att föreningsarna uppträder som hela systemets försvarare. En risk som skulle vara mindre om föreningsarna vore ett fristående komplement till kommunens verksamhet.

För det andra bör bidragssystemet för föreningsarna ses över. I alltför hög grad har de nuvarande reglerna byggt på kvantitativa kriterier. Det har blivit en kamp om själarna där de bekväma och lättaktiverade ungdomarna har kommit i första hand. De som kommit i kläm är ofta de svåraktiverade flickor och pojkar som besöker gårdarnas öppna verksamhet.

En del av det som hitintills "hindrat" föreningsarna från att ta kontakt med denna grupp ungdomar är som tidigare nämnts föreningsbidragens utformning. En annan faktor som också spelat in är den negativa attityd gentemot denna grupp besökare som finns hos många föreningsledare.

Frågan är om det inte vore bättre att låta föreningsarna utgöra ett fristående komplement till den kommunala verksamheten med hjälp av vetliga stödåtgärder vilka ger utrymme för egna ini-

tiativ och experiment. Detta behöver inte hindra föreningsarna från att verka på gårdarna, rekrytera medlemmar därifrån etc.

Att göra "gårdskarriär"

De flesta fritidsgårdar får en kärngrupp ungdomar som besöker gården ofta och under flera års tid. De s. k. "stammisarna" blir de som skapar gårdens profil utåt. Efter denna grupp klassas gården, den får ett positivt eller negativt rykte hos omgivningen. Ett av de intressantaste resultaten från enkäten i Örebro rör just denna kategori ungdomar. Det kan vara värdefullt att redovisa dessa data så att vi får en mera levande illustration till den miljö det är fråga om.

Bland materialets drygt 200 ungdomar hade 28 % varit med i verksamheten i 4 år eller mera. Fördelningen mellan könen var 42 pojkar resp 15 flickor. Den största andelen var förvärvsarbetsande, närmare bestämt 26, mot 19 för grundskola och 12 för gymnasiestudier.

Från undersökningen framkom följande beträffande ungdomar med lång medlemstid:

- de var mindre aktiva utanför den egna gården än övriga
- de trivdes sämre än ungdomar med kortare medlemstid
- de besökte gården mer ofta än andra ungdomar

I övriga avseenden var det inga markanta skillnader mellan ungdomar med kort resp lång medlemstid. Stambesökarna är t ex inte sämre på att framföra förslag till ledarna än andra grupper. Relationerna till ledarna är också goda. Mot bakgrund av detta begränsar vi diskussionen till att gälla de resultat som refererats ovan.

Det finns tydligen en grupp ungdomar för vilka den egna gården fungerar som en fast punkt i tillvaron. De har blivit vana att samlas där flera dagar i veckan år efter år. Man kan säga att de gjort "gårdskarriär".

Vad kan det bero på att det bland en grupp ungdomar som besöker gården mer ofta än andra också finns fler som inte trivs lika bra som andra kategorier? Jämfört med ungdomar med kortare medlemstid trivs "stammisarna" sämre, men är

trots detta ganska flitiga besökare på gården som grupp betraktad.

Sedan länge vet vi att viljan att engagera sig i föreningar avtar ju längre upp i tonåren ungdomarna kommer. Orsaken till det dåliga intresset anges ofta vara: "det är så tråkigt". En undersökning i Örebro hösten 1972 (elever från grundskolans åk 6), genomförd av Håkansson/Neikter visar ett sådant förhållande. Med stor sannolikhet gäller samma förhållande för gårdarna som för föreningarna i de fall det finns missnöje. Aktiviteterna tilltalar inte besökarna. Dessutom finns det flera sätt att lösa problemet. En del ungdomar slutar gå till gården medan andra blir kvar trots att de inte trivs så bra.

Ur ett något snävt synsätt kan man säga att det är ett friskhetstecken om ungdomarna skaffar sig sysselsättning utanför gårdarna som de nu fungerar. Men i och med detta förbises tanken på fritidsgården som en "alla generationers miljö" och det positiva som detta medför. Betydligt bättre vore om ungdomar som försvinner på grund av studier, förvärvsarbete och/eller familjebildning, stannade kvar i gårdsmiljön och "tog med sig" sina böcker, yrkeserfarenheter och livsledsagare till gården.

För att återuppta tesen om det positiva med medinflytande: Vad kan vi göra för den grupp som kanske bäst behöver medinflytandet, de s. k. stambesökarna?

Först och främst krävs en helhjärtad satsning från kommunen och de anställda. En satsning vilken kan ta sig uttryck i många aktiviteter. I Norrköping tex samlas alla gårdsrådsledamöter till en funktionärskurs över ett veckoslut. På några gårdar har man lyckats följa upp detta med cirklar i sammanträdesteknik. Stormöten med allmän diskussion används också på många håll som komplement till de mera slutna gårdsråden.

Ofta hörs pessimistiska uttalanden från gårdsledare då något gått på tok med gårdsråd och liknande. Men som redan nämnts, även de till synes triviala frågorna har sitt värde. Ungdomarna behöver dessa näraliggande ting för att lära sig argumentera osv.

En av de mest angelägna uppgifterna vi har gentemot gårdsbesökarna är illustrationer av beslutsprocessen från förslag fram till beslut.

Den slitsamma närkampen

Visst kan det vara ledsamt när det är svårt att rekrytera deltagare till mera ambitiösa aktiviteter och arbete i gårdsråd. Men vi vet att det inte är mycket lättare i andra sammanhang heller om det nu är någon tröst.

Ännu en svårighet för den ambitiösa gårdsledaren kan vara ungdomarnas inriktning på slentrianmässiga aktiviteter. Har man arrangerat ett möte för att diskutera vilka teaterpjäser, debatter och skapande aktiviteter som gården skall starta och hela sammanträdet rör sig kring vilka karameller som ska finnas i cafeterian, då är det inte så uppmuntrande. Det är lättare sagt än gjort att ta upp mera väsentliga frågor.

Den åtgärd som måste vara den allra viktigaste, det är att skapa en bredare bas för medinflytandet. Alla intressenter bör samlas till diskussion och beslut angående en gårds verksamhet. Områdets föreningar, skolan och föräldrarna är några av de kategorier som kan tänkas ingå i en sådan grupp. Det yttersta ansvaret och ledningen för fritidsgårdarna måste dock vara en kommunal angelägenhet.

Om denna bredare representation för inflytandet skapas går det också att ge ungdomarna mera insikt om hur samhället utanför gården fungerar. En av de mest angelägna uppgifterna vi har gentemot gårdsbesökarna är illustrationer av beslutsprocessen från förslaget fram till beslut. Även vad det gäller "större" frågor som avgörs i fritidsnämnd och liknande.

Vi måste också se till att de socialt och politiskt medvetna människorna kommer till gårdarna. Inte bara som experter på scenen, utan också sida vid sida med ungdomarna som deltagare i samma aktiviteter.

Nya undersökningar?

Under arbetet med uppsatsen, vid samtal med olika

kategorier "experter" på gårdsverksamhet och studier av referenslitteratur, framkom nya intressanta frågeställningar. Någon möjlighet att bearbeta alla dessa nya trådar fanns av naturliga skäl inte. Men kanske kan det vara av intresse för andra som avser angripa samma problematik om erfarenheter av det här slaget presenteras.

Några exempel på variabler vilka det skulle vara intressant att studera i relation till medinflytandet:

- studieinriktning/önskad yrkesverksamhet
- studieframgång
- kontakt med äldre/yngre människor
- tid som tillbringas i hemmet
- sysselsättning/verksamhet på gården

Att studera det upplevda medinflytandet i relation till det önskade är en annan vinkling som skulle kännas meningsfull att arbeta med. Ytterligare ett intressant anslag vore att undersöka hur pass mycket ungdomarna accepterar auktoritär maktutövning från gårdsledningen, dvs. om de tycker att det skall finnas någon som bestämmer över dem. Även om vi tidigare talat om medinflytandet som en livskvalitet så finns en stark känsla av att många ungdomar föredrar passivitet. Ett förhållande som i sin tur kräver vidare diskussion om varför det har blivit så.

Problematiken kring medinflytandet är så pass komplicerad att det är mycket svårt att greppa över alla aspekter samtidigt, vilket också framgår av denna artikel. Att avgöra var gränsen går för den lilla gruppens bestämmanderätt i en kommunal angelägenhet är ett sådant exempel. I en diskussion om medinflytandet på fritidsgårdarna bör således ingå vad som skall bestämmas av ungdomar och ledare resp kommunens övriga medborgare.

Tidigare genomförda försök med integrering av fritidsgårdar och andra samhällsfunktioner, t.ex. skola och bibliotek, har nu pågått så pass länge att det bör finnas värdefulla erfarenheter därifrån. Möjligen kan det också i samband med SIA-debatten följa positiva effekter vad fritidsgårdarnas relationer till skolan och övriga samhället beträffar.

För den som griper sig an uppgiften att studera fritidsgårdarnas arbete väntar många stimu-

lerande kontakter med ungdomar av olika kategorier. Säkert kommer vederbörande också att upptäcka att det finns nyanser inom gårdssamhället vilket inte alltid framgår av massmedier och vetenskapliga rapporter. Även om det finns många "Håkan" 15 år, mopedburen och "stammis" på gården så finns där också Eva 13 och Michael 18 år vilka är intresserade av helt andra saker än Håkan. Dänet från diskotekanläggningen får inte hindra oss från att gå bakom schablonmässiga beskrivningar av en hel ungdomsgeneration.

Begär vår rekvisitionslista för enklare beställning av individuella recept- och kvittoblanketter. Ni får snabb leverans och förstklassigt arbete.

fotoprint TRYCKERIAKTIEBOLAGET FOTOPRINT
Kungsbacka Telefon 0300/110 00 -1 -2

Leverantör av trycksaker till bl. a. landsting, sjukhus och privatpraktiserande läkare.